Μακεδονικά

Τόμ. 19, Αρ. 1 (1979)

Η εξόντωση των Αλβανών μισθοφόρων της πύλης στο μοναστήρι (μέσα 1830), η καταδίωξη των τελευταίων Μακεδόνων κλεφταρματολών (1830-1834) και η εξάλειψη του θεσμού τους

Αποστ. Ε. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.449](https://doi.org/10.12681/makedonika.449)

Copyright © 2014, Αποστ. Ε. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Α. Ε. (1979). Η εξόντωση των Αλβανών μισθοφόρων της πύλης στο μοναστήρι (μέσα 1830), η καταδίωξη των τελευταίων Μακεδόνων κλεφταρματολών (1830-1834) και η εξάλειψη του θεσμού τους. *Μακεδονικά*, 19(1), 1-10. <https://doi.org/10.12681/makedonika.449>

Η ΕΞΟΝΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ ΜΙΣΘΟΦΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ
ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ (ΜΕΣΑ 1830), Η ΚΑΤΑΔΙΩΞΗ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ
ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΚΛΕΦΤΑΡΜΑΤΟΛΩΝ (1830-1834)
ΚΑΙ Η ΕΞΑΛΕΨΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΟΥΣ

1. Ἡ ληστεία καὶ ἡ ἀναρχία στὶς διάφορες ἐπαρχίες τοῦ Αἵμου ἐπὶ τουρκοκρατίας εἶναι μιὰ ἐνδημικὴ ἀρρώστια. Ὁ θεσμὸς τῶν ἀρματολῶν, ποὺ εἶχαν χρησιμοποιοῦσαι ἐπὶ αἰῶνες οἱ πρῶτοι σουλτάνοι καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε καταργηθεῖ ὀριστικὰ στὰ 1721 ἀπὸ τὸν σουλτάνο Ἀχμέτ Γ' (1703-1730), ἐξακολούθησε βέβαια κατ' ἀνάγκην νὰ ἐπιζεῖ ἀνεπίσημα μόνο στὶς ἀνυπότακτες οὐσιαστικὰ ἑλληνικὲς χῶρες μὲ μιὰ νόθη μορφή, τῶν κλεφταρματολῶν, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως. Οὕτε ὁμως ἡ ἀνοχὴ τῆς μορφῆς αὐτῆς οὐτε καὶ ἡ χρῆση Ἀλβανῶν ἀρματολῶν ἢ ἀλβανικῶν μισθοφορικῶν στρατευμάτων στάθηκαν ἱκανοποιητικὲς λύσεις. Τὰ ἔνοπλα ἑλληνικὰ σώματα εἴτε ἀποτελοῦνταν ἀπὸ κλέφτες εἴτε ἀπὸ ἀρματολούς συνέχιζαν νὰ ἐμπνέουν φόβο στὴν Πύλη. Οἱ ἀρματολοὶ δὲν ἦταν λιγότερο ἐπικίνδunoι ἀπὸ τοὺς πρῶτους. Ἡ ιδιότητά τους ἐναλλασσόταν συχνὰ μὲ τὴν ἀντίστοιχὴ τῶν ἄλλων καὶ οἱ δύο ἔννοιες δὲν διέφεραν καὶ πολὺ μεταξὺ τους. Ἡ Πύλη εἶχε συνειδητοποιήσει τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐκμηδενισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν σωμάτων. Σχετικὰ παρατηρεῖ ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς Robert Anhegger σὲ εἰδικὴ μελέτη γραμμένη στὰ τουρκικὰ σὲ τουρκικὸ περιοδικό: «Οἱ προφυλάξεις ποὺ παίρνει ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὅταν πρόκειται νὰ κινηθεῖ ἐναντίον τῶν ἔνοπλων ἑλληνικῶν στοιχείων μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1736/38 καὶ τὴ συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου, δείχνουν ὅτι εἶχε ἀρχίσει νὰ τρέφει μεγάλῃ δυσπιστία πρὸς αὐτά. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὸ διάταγμα τοῦ σουλτάνου Ἀχμέτ Γ' στὰ 1721 γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῶν Ἑλλήνων ἀρματολῶν, ποὺ ἀπλόθηκαν ἀκόμα καὶ στὶς περιοχὲς τῆς Κομοτηνῆς, Καβάλας, Πραβίου, Σερβίων καὶ Βέροιας, ὅπου τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν ἑλληνικό, δὲν εἶχε οὕτε πλήρη, οὐτε μερικὴ ἐπίδραση. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ χρησιμοποίησα, τὸ πρῶτο σημεῖο τῶν προσπαθειῶν γιὰ νὰ ἐξασθενήσει ἡ δύναμη καὶ ἡ σπουδαιότητα τῶν χριστιανικῶν ἔνοπλων σωμάτων, ποὺ ἡ δράση τους συνεχιζόταν μὲ μιὰ διαρκῶς αὐξανόμενη δραστηριότητα, φαίνεται ὅτι ἦταν νὰ ἐνωθεῖ τὸ πασαλίκι τῶν Ἰωαννίνων μὲ ἓνα πασαλίκι μὲ κλει-σουράρχη (derbentçi) κατὰ τὸ 1740 καὶ νὰ ἀνατεθεῖ αὐτὸ στὸν Ἀλβανὸ Σουλεϊμάν πασά ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο, πράξη ποὺ ἦταν ἀντίθετη στὴ συνήθεια τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ μὴ χρησιμοποιοεῖ ὡς πασά γιὰ μακρὸ χρονικὸ

διάστημα όποιοιδήποτε Ἀλβανό εἶτε στήν πατρίδα του εἶτε στήν Ἑλλάδα. Αὐτός ἄρχισε νά καταπιέζει τοὺς ἄρματολοὺς μὲ συστηματικό τρόπο. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ ὑπερβολικὰ μεγάλες ἀπαιτήσεις πού εἶχαν τὰ ἄρματολικά σώματα, γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὰ καθήκοντά τους ὡς σώματα ἀσφαλείας, εἶχαν φθάσει σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ πληρωθοῦν γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων τους ἐν μέρει μὲ ἀντιστήκωμα (bedel). Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ ἔπαιρναν γιὰ μισθοφόρους μουσουλμάνους Ἀλβανούς καὶ σιγὰ σιγὰ οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν ἄρματολῶν ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὶς θέσεις τους»¹.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐξακολουθεῖ ὡς τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα ἰδίως στήν ἐλληνικὴ χερσόνησο, μολοντί ὁ Ἀλὴ πασᾶς ἔχει κληθεῖ νὰ ἐπιβάλει τὴν τάξη καὶ τὴν εἰρήνη. Ἡ ἀνταρσία κατόπιν τοῦ Ἀλὴ πασᾶ κατὰ τῆς Πύλης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἐπιδείνωσαν τὴν ταραχὴ, ἰδίως στήν Ἠπειρο καὶ Δυτ. Μακεδονία, γιὰτὶ βρίσκονται στὸν δρόμο τῶν ἄλβανικῶν στρατευμάτων, πού κατέβαιναν ἀπὸ τὶς πατρίδες τους, ὡς μισθοφόροι τῶν Τούρκων, γιὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἀνταρσία², ἀλλὰ γυρνώντας ἀπλήρωτοι, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, τὸ ἔριχναν στὶς διαρπαγές καὶ λεηλασίες τῶν ἐλληνικῶν πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Μακεδονίας.

Στὰ 1823 ἡ πλούσια Σιάτιστα, τὸ ξακουσμένο «φλουροχώρι» τῆς Δυτ. Μακεδονίας, ὑφίσταται ληστρικὴ ἐπίθεση ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς ἀρχηγούς Ταφιὶ Μπούζη καὶ Ἀρσλάν μπέη, ἀλλὰ οἱ Σιατιστινοὶ μὲ αὐτοάμυνα, δαχτυλωμένοι στὰ στερεὰ σπίτια τους καὶ στὶς ἐκκλησίες Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ Ἀγ. Δημητρίου, τοὺς ἀποκρούουν³.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, 1828-1829, μὲ τὴν ἔκρηξη τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ κατάσταση χειροτερεύει, γιὰτὶ οἱ Ἀλβανοὶ μισθοφόροι πού μένουν ἀπλήρωτοι δημιουργοῦν ἀτμόσφαιρα τρομοκρατίας στὴ Δυτικὴ Θεσσαλία καὶ Μακεδονία καὶ καταληστεύουν τοὺς κατοίκους τοὺς ἐξαθλιωμένους ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ἀκρίβεια πού εἶχε πέσει στὸν κόσμον, ὥστε τὸ χαράτσι νὰ φτᾶσει στὰ 40 γρόσια καὶ ἡ ὁκὰ τὰ κρεμμύδια στοὺς 20 παράδες. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν κατάσταση στὶς 29 Ὀκτωβρίου 1829 ἕνας αὐτόπτης μάρτυρας

1. Robert Anhegger, Martoloslar hakkında, «Türkiyat Mecmuası», 7-8 (1940-1942) 300.

2. Βλ. Μιχαήλ Καλινδέρη, Γραπτά μνημεῖα ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Μακεδονία χρόνων τουρκοκρατίας, Πτολεμαῖς 1940, σ. 32, 54-55. Ν. Φωτοπούλου, Ἱστορία τῆς Σιατίστης (Ἐρατοῦρας), Ἀθῆναι 1939, σ. 133. Βλ. καὶ Ν. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων (1821-1833), Ἀθῆναι 1939, τ. 1, 138-144.

3. Α. Βακαλόπουλος, Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1958, σ. 41 ὑποσ. 118, ὅπου πλούσια βιβλιογραφία.

σὲ Μηναῖο τοῦ Μαΐου, κτῆμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Τρικάλων:

† Εἴδω καμνο ἐν θύμῃσιν ὅτι: εἰς τοὺς 1828: ὀκτωβρίου 29· ὅταν εἶτον / τερβέ-
ναγας εἰς τὸ βιλαέτι τοῦ τρικκαλον ὁ ἀσλάμπήμης κ(αι) ὁ καπλάμπης / κ(αι)
ὁ ῥακουμπής ἦτον κ(αι) τὰ τρία ἀδελφία ἦτον ἀπὸ τὴν ἀλβανιτιάν: / κ(αι)
ἐμπήκαν τερβενᾶγάδες κ(αι) ἦλθεν ὁ καιρός τους διὰ νὰ εἰδον ἀπὸ τὴν τιμὴν /
κ(αι) αὐτὴ λέγουν ὅτι δὲν εἰδόμενον διότι θέλομεν: 170: πουγκία διὰ νὰ εἰδο-
μεν: / κ(αι) ἦσαν τὸ ἀσκέρι τους χωρὶς λωφεν / χρόνον καιρὸν ἀπλέρωτον. / κ(αι)
ἤθελεν νὰ τὸ [τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐκ διορθώσεως] πληρώσῃ τὸ ἀσχέρι του κ(αι)
τότε πηγένῃ κα(ι) πῆναι τὸ κάστρον / κ(αι) συνάξῃ ὅλον ληάπηδες ἕως πόσους
νὰ εἰπῶ ἕως τεσσαράκοντα χιλιάδες ἦτον / κ(αι) ἐγέμησεν ὅλος ὁ τόπος κ(αι)
τοὺς ἀπόλλησε διὰ νὰ κάμουν ζημίες εἰς τὸν κόσμον: / κ(αι) τοὺς λέγει κανετε οἶον
θέλεται κ(αι) αὐτὴ κοντὰ ὥσαν ἐπῆραν τὸ ιτζήνη: / κ(αι) ἔκαμναν ὅπως ἔξεναν
εἰδεναν ἔξω εἰς τὸ παζάρη οἱ ἄνθρωποι: / κ(αι) τοὺς ἐπίαναν κ(αι) τοὺς ξε-
πλέτζοναν κ(αι) γρόσια τοὺς ἔπερναν κ(αι) ἐμὲ τότε με / ἐπῆραν ἕνα φέσιον ἀπὸ
τὴν κεφαλὴν μου κ(αι) πάη: κ(αι) ἔδωκαν οἱ ἄν(θρωποι) / γρ: χιλιάδες: 600:
κ(αι) ἕως ὅπου ἂν δὲν τὰ ἔπερναν δὲν ἐσικόνονταν¹.

2. Ὁ Ἀρσλάν μπέης, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τοῦ ρωσοτουρκι-
κοῦ πολέμου καὶ τὴν ἔκρυθμη κατάσταση στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ
περιφερόμενος στὸ βιλαέτι τῆς Ρούμελης ἀνεξέλεγκτος, διαπράττει λη-
στεῖες καὶ αὐθαιρέσιες σὲ βάρος τῶν ραγιάδων μέσα στὴν Κοζάνη καὶ στὰ
περίχωρα. Συγκεκριμένα ὁ Ἀρσλάν μπέης καὶ ἄλλοι Ἀλβανοὶ ὕστερα ἀπὸ
τὴν ἥττα τους στὴ γνωστὴ μάχη τῆς Πέτρας (13 Σεπτεμβρίου 1829), τὴν τε-
λευταία τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀποχωρώντας ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα
κατέφυγαν στὴν Τσαρίτσανη καὶ Ἐλασσόνα, ὅπου διαχείμασαν καὶ ἀργό-
τερα, τὴν 1η Μαΐου 1830, με 2.000 ἄνδρες κατέλαβαν τὴν Κοζάνη, ὅπου ἐπὶ
27 μέρες διέπραξαν κάθε εἶδους βιαιοπραγίες καὶ λεηλασίες. Οἱ κάτοικοι τρο-
μοκρατημένοι ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν τους. Κατόπιν ὁ Ἀρσλάν μπέης στρά-
φηκε ἐναντίον τῆς Σιάτιστας, ἀλλὰ οἱ κάτοικοί της ἀγωνίστηκαν καὶ πάλι
γενναῖα καὶ κατόρθωσαν ν' ἀποφύγουν τὸν κίνδυνον². Στὴν τελευταία αὐτὴ
ἐποδρομὴ ἀναφέρεται καὶ τὸ παρακάτω ἄτεχνο δημοτικὸ τραγοῦδι:

Ἐδῶ δὲν εἶναι Τρίκαλα, Ταφιλ κ' Ἀσλάν μπέη!
Δὲν εἶναι Ἐλασσόνα!

1. Ν. Α. Β ἐ η, Χειρόγραφα καὶ παλαιότυπα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Νικολάου Τρικιά-
λων, ΕΜΑ 12(1962)19, 20.

2. Π. Ν. Λ ι ο ὕ φ η, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, Ἀθῆναι 1924, σ. 94-96. Πρβλ. καὶ Ι.
Κ. Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας 1796-
1832, ἐκδ. Β', Θεσσαλονίκη 1950, σ. 337.

Ἐδῶ τὸ λένε Σιάτιστα, πρῶτο κεφαλοχώρι.
 Ὅσο εἶναι ὁ Νιόπλιος ζωντανὸς κανένα δὲν φοβᾶται.
 Ἔχει τρακόσιους στὸ σπαθὶ καὶ χίλιους στὸ ντουφέκι.
 Καὶ τὸ μπογάζι ἔπιανε τὸ χάνι τὸ δικό του.
 Καιρὸν καιρὸν κονβέντιαζε μὲ τοὺς Ἀρβανιτάδες.
 «Τὸ Μπούρινο νὰ φτάσετε ἀντίκρου στὴν Τσερβένα.
 Στὴ Σιάτιστα εἶν' ἀδύνατο μέσα γιὰ νὰ πατήστε.
 Τ' ἔχει Κοροῦμ πασὰς καρτέρ, σπαθιὰ ξεγυμνωμένα.
 Παιδιὰ γιοροῦσι κάμετε στὸ τούρκικο ἀσκέρι!»
 Γιοροῦσι κάμνουν τὰ παιδιὰ τὰ Σιατιστινὰ
 καὶ πᾶνε στὴν Τσερβένα. Κι' ἀφοῦ τοὺς κατασκόρπισαν
 τὰ πλιάτσκα τοὺς ἐπῆρανε π' ἄρπαξαν στὴν Κοζάνη¹.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς αὐτοὺς ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὴ Νότια Ἑλλάδα μετὰ τὴ λήξη τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐκεῖ, ἄλλοι Ἀλβανοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σαμπάν Γκίκα ἢ Γκέκα ἀπὸ τὸ Μάτ τῆς Βόρειας Ἀλβανίας, μὲ μερικοὺς ἄτακτους (μπασμποζούκους) καὶ ληστές, ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὴ Σούμλα μετὰ τὴ λήξη τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1828-1829) ὄρμησαν στοὺς καζάδες Κιλκίς, Στρώμνιτσας, Πετρισίου καὶ Σιδηροκάστρου λεηλατώντας καὶ καταποιόντας τοὺς κατοίκους, ἀλλὰ οἱ τουρκικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις τῶν περιοχῶν αὐτῶν, καθὼς καὶ τῶν Σερρών τοὺς νίκησαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ τραποῦν σὲ φυγὴ πρὸς τὴν περιοχὴ Θεσσαλονίκης. Κατόπιν ἀτιμώρητοι πέρασαν στὸν καζά Θεσσαλονίκης, διάβηκαν τὸν Ἀξιὸ καὶ ὄδευσαν πρὸς τὴν πατρίδα τοὺς².

Ὁ σουλτάνος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1830 στέλνει ἐναντίον τοὺς τὸν μεγάλο βεζίρη του Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, τὸν ἐπονομαζόμενον Κιουταχί, τὸν γνωστὸ γιὰ τὶς ἐπιτυχίες του ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων στὸ Μεσολόγγι καὶ στὴν Ἀκρόπολη³. Ὁ Ρεσίτ πασάς, συνοδευόμενος ἀπὸ ἓνα ἐπιτελεῖο πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, κατευθύνεται δρομαίως πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸ του σκοπὸ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ βόρειο μέτωπο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ διαταγὴ τοῦ διβανίου Θεσσαλονίκης καὶ Καβάλας ἀπὸ 15 Ἰουνίου

1. Φ. Π α ν α ν ι κ ο λ ᾶ ο υ, Λαογραφικὰ Δυτικῆς Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1962, τ. 1, σ. 226-227.

2. Βλ. τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἀντωνίου Δούμα ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1829. Πρβλ. καὶ ἐκθεσὴ τοῦ Αἰστριακοῦ προξένου Θεσσαλονίκης ἀπὸ 18 Δεκεμβρίου 1829 στὸ «Österreichisches Staatsarchiv κ.λ. Türkei VI. Consulat Salonich (1807-1834)». Ὁ Σπανδωνίδης, στηριζόμενος στὴν προφορικὴ παράδοση τῶν Μελενικιωτῶν, χρονολογεῖ τὴ λεηλασίαν τῆς πατρίδας τοὺς ἀπὸ τὸν Σιαμπάν Γκέκα στὶς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰ. Π. Σ. Σ π α ν δ ω νίδης, Μελένικος, Θεσσαλονίκη 1930, σ. 30.

3. D. U r q u h a r t, The Spirit of the East, London 1839, τ. 2, σ. 331 κ.ε., ὅπου ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Κιουταχί.

1830 πρὸς τὸν ἱεροδίκη Βεροίας, γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τις ἀναγκαῖες τροφές καὶ τὰ καταλύματα¹.

Ὁ πασάς στὶς πρῶτες δύσκολες μέρες ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀφίξή του, στερῆμένος ἀπὸ χρήματα καὶ πολεμικὰ ἐφόδια, βρίσκει ἰσχυρὸ οἰκονομικὸ στήριγμα στοὺς Ἑλλήνες ἐμπόρους τοῦ Μοναστηριοῦ. Αὐτοί, μολονόντι ἐξαντλημένοι ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες οἰκονομικὲς ἐπιβαρύνσεις καὶ καταπιέσεις τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἀναστατωμένοι ἀπὸ τὴν ἀναρχία πού βασιλευε στὶς γειτονικὲς περιοχὲς ἐξαιτίας τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀλβανῶν, δειχθήκαν πρόθυμοι νὰ τὸν βοηθήσουν καὶ τοῦ δάνεισαν ἓνα μεγάλο ποσὸ γιὰ τὶς πρῶτες τοῦ ἀνάγκες².

Ὁ σουλτάνος Μαχμουτ Β' (1808-1839), ὁ χλωμὸς καὶ μελαγχολικὸς σουλτάνος μὲ τὴ βαμμένη μὲ γυαλιστερὸ μαῦρο χρῶμα γενειάδα του, προσεκτικὸς, αὐστηρὸς καὶ πεισματάρης μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ἀλύγιστη θέλησή του, εἶχε ἀντιμετωπίσει πολλὰς ὥς τότε ἀντιξοότητες καὶ καταιγίδες μὲ τὰ πιδ ἀποτελεσματικὰ μέσα, μὲ σκληρότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ διπλωματικὴ εὐελιξία. Μποροῦσε νὰ συγκρατήσῃ, νὰ καταπνίξῃ τὰ αἰσθήματά του καὶ νὰ ὑπομείνῃ ὥς τὴ στιγμή πού θὰ παρουσιαζόταν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ σχέδιά του, ὅπως συνέβηκε μὲ τὸν Ἀλὴ πασά τῶν Ἰωαννίνων³.

Ὁ Μαχμουτ Β' μπορεῖ νὰ συγκαταλεχθεῖ στὴν πρώτη σειρὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν σουλτάνων, ὁ σύνδεσμος μεταξὺ Σελὶμ Γ' καὶ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὅπως νομίζω. Ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα ἐμπόδια πού συναντοῦν οἱ μεταρρυθμιστές, τοὺς γενιτσαίρους καὶ τοὺς οὐλεμάδες, ὁ Μαχμουτ Β' εἶχε κατορθώσει νὰ παραμερίσῃ τὸ πρῶτο, τοὺς γενιτσαίρους καὶ ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ τὸ δεύτερο, τοὺς οὐλεμάδες. Τώρα ὁ Μαχμουτ Β', στὰ 1830, ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀντιπερισπασμούς, ἀπὸ τοὺς γενιτσαίρους, ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ τὸν ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1828-1829, στρέφεται πρὸς τὴν ἐπιβολὴ τῆς τάξης καὶ τὴ δημιουργία προϋποθέσεων γιὰ τὸν ἐξευρωπαϊσμὸ τοῦ κράτους του. Παγώνει τὸν θεσμὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, πού εἶχε σταθεῖ ἀδύνατο νὰ τὸν στερεώσει ὁ Σελὶμ Γ', καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τῆς ἐκτελεστικῆς αὐτῆς δυνάμεως θέλει νὰ ἐξαλείψῃ τὰ κατάλοιπα μακροχρόνιων στοιχειῶν ἀνωμαλίας μέσα στὸ κράτος, ὅπως τοὺς ἀνυπότακτους Ἀλβανοὺς ἀρχηγούς τῶν μισθοφορικῶν σωμάτων, πού ἀναστάτωναν τὶς βόρειες περιοχὲς τῆς ἐλληνικῆς χερσονήσου, καθὼς καὶ τοὺς ἀνήσυχους Ἑλλήνες κλεφταρματολούς, πού πηγαινοέρχονταν στὴν ἐλευθέρῃ Ἑλλάδι καὶ στὶς βόρειες σκλαβωμένες χώρες τῆς. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς, μεγάλο πονοκέφαλο γιὰ τὴν Πύλη δημιουργοῦσαν οἱ ἀνήσυχτοι πάντα διάδοχοι τοῦ ἀντάρ-

1. Βλ. τὸ ἔγγραφο τοῦ στοῦ Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Οἱ Μακεδόνες, ἔ.α., σ. 337.

2. Urquhart, ἔ.α., τ. 2, σ. 321-330.

3. George Finlay, History of the Greek Revolution, London 1861, τ. 1, σ. 54-55.

τη Καρά Μουσταφά Μπουσατή της Σκόδρας. Καί για την εξόντωσή τους βρίσκει τὸ κατάλληλο ἐκτελεστικὸ ὄργανο, τὸν προαναφερμένο ἰκανὸ Μεχμέτ Ρεσίτ πασά, ὁ ὁποῖος, ὅπως θὰ ἰδοῦμε φέρει σὲ πέρας τὴν ἀποστολὴ του μέσα στὸ ἔτος 1830, πού τὸ θεωρῶ σημαντικὸ χρονικὸ ὄριο στὴν ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

3. Τώρα ὁ σουλτάνος μποροῦσε νὰ ὑπολογίσει στὴν ἀποτελεσματικὴ δύναμη τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, τοῦ *nizam cedit*. Ἡ συγκρότησή του εἶχε προχωρήσει πολὺ, τόσο μέσα στὴν πρωτεύουσα, ὅσο καὶ σὲ ὀρισμένες πόλεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὅπως π.χ. στὸ Μοναστήρι (Βιτόλια). Τὸ θέαμα μάλιστα τῶν ἐντυπωσιακῶν παρελάσεων καὶ γυμνασίων τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ καὶ μὲ ἀληθινὰ πυρὰ ἦταν πρωτόφαντο καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ ἀγαπητὰ γιὰ τὸ κοινὸ. Ἔτσι π.χ. ὁ περιηγητὴς V. Fontanier, πού βρίσκεται στὴν Κωνσταντινούπολη στὰ 1827 ἀναφέρει ὅτι μεγάλο πλῆθος θεατῶν, κυρίως γυναῖκες, ἔτρεχαν πρὸς τὸν συνηθισμένο τόπο γυμνασίων τους, στὸν Ντολμά Μπαχτσέ. Τὸ θέαμα αὐτό, μολονότι προκαλοῦσε τὰ δυσμενῆ σχόλια τῶν ἡλικιωμένων πού μὲ ἀγανάκτηση ἐβλεπαν τὴν εἰσαγωγὴ νέων ἡθῶν καὶ ξένων τρόπων ἐκγυμνάσεως τοῦ στρατοῦ, ἱκανοποιοῦσε γενικὰ τοὺς νέους καὶ τοὺς πλημμύριζε μὲ ἐθνικὴ περηφάνεια καὶ φανατισμό¹.

Γιὰ μιὰ τέτοια ἀκριβῶς ἐπίδειξη ἐβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸ Μοναστήρι ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς τοὺς Ἀλβανοὺς ἀρχηγοὺς Ἀρσλάν μπέη, Καπλάν μπέη καὶ Βελίκο Γιάτζο, καθὼς καὶ ἄλλους μικρότερους ἀρχηγοὺς μὲ τοὺς ἄνδρες τους, πού τοὺς εἶχε προσκαλέσει στὴν ἔδρα του, γιὰ νὰ τοὺς πληρώσει διῆθεν τοὺς καθυστερημένους μισθοὺς πού διεκδικοῦσαν. Οἱ ἄνδρες ὅμως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κάποια στιγμή, ὕστερ' ἀπὸ σχετικὸ σύνθημα, ἔστρεψαν τὰ ὅπλα τους ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοὺς ἐξόντωσαν, ἐκτὸς ἀπὸ πολὺ λίγους πού κατόρθωσαν νὰ διαφύγουν².

Στὴν ἀνέκδοτη ἐκθεσὴ τοῦ τῆς 17ης Αὐγούστου 1830 ὁ Αὐστριακὸς πρόξεenos Θεσσαλονίκης ἀφηγεῖται τὰ γεγονότα μὲ βάση τὶς εἰδήσεις πού περισυνέλεξε ἀπὸ τοὺς ταξιδιώτες διαφόρων καραβανιῶν καὶ ἀπὸ ἰδιωτικὰς ἐπιστολὰς. Ξαφνικά, ὅπως λέγει, ἓνα τμῆμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἄρχισε τὶς ὁμοβροντίες μὲ ἀληθινὰς σφαῖρες ἐναντίον τῶν Ἀλβανῶν, πού —ἐκτὸς ἀπὸ δύο—ἐπεσαν ὅλοι, 800 συνολικά, νεκροί. Κατόπιν ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς ἔστειλε ἐσπευσμένα ἓνα τάταρη (ταχυδρόμο) στὸν γιό του στὰ Ἰωάννινα, γιὰ νὰ συλλάβει τρεῖς ἄλλους Ἀλβανοὺς ἀρχηγούς, τοὺς πανούργους καὶ

1. Βλ. V. Fontanier, *Voyages en Orient*, Paris 1829, σ. 76-77.

2. Βλ. Ἀ. Π. Ε. Βακαλόπουλου, Ἀπὸ τὴν ἱστορία ἐνὸς μακεδονικοῦ χωριοῦ, τοῦ Λιμποχόβου, στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ., «Φάρος τῆς Βορείου Ἑλλάδος» 2(1940) 115. Π. Ἀραβαντινοῦ (Π.Α.Π.), Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθήναι 1895, σ. 387-388. B. Nicolaidy, *Les Turcs et la Turquie contemporaine*, Paris 1859, τ. 2, σ. 167-172.

δύσπιστους πού δὲν εἶχαν παρουσιαστεῖ στο Μοναστήρι. Ὁ γιός του πραγματικά τὰ κατάφερε νὰ τοὺς ξεγελάσει, νὰ τοὺς φέρει κοντὰ του, νὰ τοὺς ἀπομονώσει ἀπὸ τοὺς ἀκολούθους τους καὶ νὰ τοὺς ἀποκεφαλίσει. Οἱ ἄνδρες τοὺς κατέφυγαν τότε σὲ δύο γειτονικά σπίτια, γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν, ἀλλὰ οἱ τακτικοὶ ἔβαλαν φωτιά σ' αὐτὰ καὶ τοὺς ἔκαψαν ζωντανούς¹.

Στὴ Βόρεια Μακεδονία ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ πασάς, ἀπερίσπαστος πιά ἀπὸ κινδύνους, ἐδρεῖ μόνιμα τώρα στο Μοναστήρι. Ἡ θέση τῆς πόλης καὶ τῆς περιοχῆς εἶναι ἐπικαιρή: μὲ τὴν Ἀχρίδα καὶ τὰ γύρω δερβένια ἐξουσιάζει τίς ψηλὲς βουνοκορφές καὶ τὰ στενά τῶν ὀροσειρῶν πού διασταυρῶνονται. Ἔτσι ὁ Μεχμέτ Ρεσίτ μπορεῖ νὰ ἐπιτρεῖ τὴν Ἀλβανία καὶ ἰδίως τὸν Μουσταφὰ πασά τῆς Σκόδρας πού κινεῖται ὑποπτα². Τὸν ἐπόμενο χρόνο (1831) καταφέρει ἀλλεπάλληλα πλῆγματα ἐναντίον τοῦ πασᾶ αὐτοῦ (πού εἶχε ἐπαναστατήσει) πρῶτα στὶς 20 Ἀπριλίου καὶ κατόπιν στὶς 4 Μαΐου, ὥστε νὰ ἀναγκάσει τοὺς Ἀλβανούς ν' ἀποσυρθοῦν πέρα ἀπὸ τὰ Σκόπια καὶ νὰ ἐγκυταλείψουν στο στρατόπέδὸ τους τροφές καὶ πολεμοφόδια. Ταυτόχρονα ἡ Πύλη κηρύσσει τὸν ἀποκλεισμό τῶν παραλίων ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸ ὥς τὸ Κάτταρο, ὅπου πλέει μοῖρα στόλου ἀπὸ 5 κορβέτες καὶ 1 φρεγάτα³.

Στὶς 11 Νοεμβρίου ὁ Μουσταφὰ πασάς παραδίδεται καὶ κατὰ διαταγὴ τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἐπιβιβάζεται σὲ πλοῖο στο Δυρράχιο, γιὰ ν' ἀποσταλεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ ἐπανάσταση τῆς Ἀλβανίας οὐσιαστικά ἔχει κατασταλεῖ. Τὸ Μοναστήρι τώρα ἐξελίσσεται ἀνεμπόδιστα σ' ἓνα ἀκαμφοῖ οἰκονομικὸ κέντρο.

Ἡ συντριβὴ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ τῆς Σκόδρας θεωρεῖται νίκη τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β'. Ἰδοῦ πῶς τὴν κρίνει ὁ Αὐστριακὸς πρόξενος στὴ Θεσσαλονίκη G. de Chabert στὴν ἀπὸ 15 Νοεμβρίου ἐκθεσὴ του: «Στὴ Μακεδονία τὸ στρατιωτικὸ σύστημα τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ δὲν συναντᾷ πιά κανένα ἐμπόδιο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν στρατιωτικῶν σωμάτων μεγαλώνει κάθε μέρα. Ὁ διοικητὴς τῆς κτίζει στὴ Θεσσαλονίκη ἓνα στρατόνα γιὰ 8.000 ἄνδρες τοῦ πεζικοῦ. Φαίνεται νὰ εἶναι πάρα πολὺ ἀφοσιωμένος στὸν μονάρχη του καὶ ἐνθουσιώδης ὁπαδὸς τῆς μεταρρυθμίσεώς του»⁴. Αὕτὴ εἶναι ἡ προϊστορία τῶν σημερινῶν στρατῶνων τοῦ Πεδίου τοῦ Ἀρεῶς τῆς Θεσσαλονίκης.

1. Ἐκθεση 17 Αὐγούστου. «Österreichisches Staatsarchiv. Abt. Haus-Hof und Staatsarchiv, Türkei VI. Consulat Salonich (1807-1834)».

2. Urquhart, ἑ.ἀ., τ. 2, σ. 320 κ.ε.

3. Βλ. ἀνέκδοτη ἐκθεση ἀπὸ 16 Μαΐου 1831 τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου G. de Chabert στο παραπάνω αὐστριακὸ ἀρχεῖο. Πρβλ. καὶ Urquhart, *The Spirit of the East*, τ. 2, σ. 321-330. Β α σ δ ρ α β έ λ λ η, Ἀρχεῖον Βεροίας-Ναούσης, σ. 309-310.

4. Βλ. ἀνέκδοτη ἐκθεση ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1831 τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου Θεσσαλονίκης G. de Chabert: «Österreich. Staatsarchiv κ.λ., Salonich (1807-1834)».

4. Παράλληλα οἱ Τούρκοι κινοῦνται μὲ δραστηριότητα, γιὰ νὰ ἐκμηδενίσουν καὶ τὴ δύναμη τῶν Ἑλλήνων κλεφταρματολῶν, ποὺ ἐνδιαφέρονταν νὰ προκαλέσουν νέα ἐξέγερση στὸν Ὀλύμπο καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Καποδίστρια καὶ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ ἐνσωματώσουν τὴν περιοχὴ τους στὸ νεοσύστατο ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ Κυβερνήτης ὅμως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δεσμευόταν ἀπὸ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἦταν περισπασμένος καὶ ἀπὸ τὰ πελώρια προβλήματα ποὺ ἀντιμετώπιζε στὴν ἐρημωμένη ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Τὸ ζήτημα λοιπὸν τῶν Θεσσαλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων μένει ἐκκρεμές.

Ἐπωφελοῦνται λοιπὸν οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν κάθε ἐπαναστατικὴ ἐστία. Καταδιώκουν τοὺς καπετάνιους τοῦ Ὀλύμπου καὶ καίουν τὰ διάφορα χωριά του, καθὼς καὶ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, γιατί κατηγοροῦν τοὺς μοναχοὺς ὅτι ἔδιναν ἄσυλο στοὺς κλέφτες. Οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου περιμένουν νέα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησι, ἀλλὰ οἱ ἀπαντήσεις τόσο τοῦ στρατάρχου Δημ. Ὑψηλάντη, τὸν Νοέμβριο τοῦ 1828, ὅσο καὶ τοῦ Καποδίστρια, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1829, τοὺς ἔκοβαν καὶ τὶς τελευταῖες ἐλπίδες. Ἔτσι ὅσοι ἀρχηγοὶ ἔμεναν ἀκόμη στὴ Μακεδονία ἀναγκάζονται νὰ ὑποκύψουν στὴ σκληρὴ ἀνάγκη, ν' ἀποκαταστήσουν δηλαδὴ ὁμαλὲς σχέσεις μὲ τοὺς Τούρκους, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τ' ἀρματολίκια τους. Τὰ ὄνειρά τους νὰ ἴδουν ἐλεύθερη τὴν πατρίδα τους ξεγλιστροῦν πρὸς τὸ μακρινὸ μέλλον¹.

Τώρα εἶναι πολὺ καλὴ ἡ εὐκαιρία γιὰ τοὺς Τούρκους νὰ ἐξοφλήσουν τοὺς λογαριασμοὺς των μαζί τους. Ἔτσι, ὕστερα ἀπὸ μυστικὴ διαταγὴ τοῦ Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶ, ἐξοντώνονται μέσα στὰ Τρίκαλα στὶς 12 Δεκεμβρίου 1830, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ὁ Στέργιος Στορνάρης (ποὺ δὲν εἶχε πάρει καθόλου μέρος στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821 κατ' ἀντίθεσι πρὸς τὸν ἀδελφὸ του Νικόλα, ἀρματολὸ τοῦ Ἀσπροποτάμου ποὺ εἶχε βρεῖ ἐνδοξὸ θάνατο κατὰ τὴν ἐξοδο τοῦ Μεσολογγίου) καὶ ὁ Σωτῆρης Λιακατὰς μὲ 100 ἄνδρες καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν Δομοκὸ ὁ ἀρματολὸς τῆς περιοχῆς Σάββας. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα τὴν ἄνοιξι τοῦ 1830 ἔκαψαν μερικὰ χωριά στὴν περιοχὴ τῶν Ἀγράφων καὶ κατέστρεψαν τὸ χωριὸ Ριζό. Οἱ ἀρματολοὶ τῶν Χασίων Νάσιος Μάνδαλος, Ψειραῖοι καὶ Θεόδωρος Ζιάκας κατέφυγαν στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα. Ἐπίσης ἀποκλείονται τὰ παράλια ἀπὸ τὴν Κατερίνη ὥς τὸν Πλατῶνα καὶ Τσάγεζι καὶ ἔτσι οἱ ἀρματολοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀναγκάζονται νὰ βροῦν ἄσυλο στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ μεσολάβησι τοῦ προξένου τῆς Ρωσίας Ἀγγέλου Μουστοζύδη². Μολαταῦτα στὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου καὶ Βερ-

1. Βλ. Ἀποστ. Ε. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας, 1354-1833, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 625-628, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, τ. 3, σ. 345 ὑποσ. 1, σ. 379 ὑποσ. 2. Ἐνισλέϊδου, Ἡ Πίνδος καὶ τὰ χωριά της, σ. 132-133. Βέη, Χειρόγραφα, ΕΜΑ 12(1962)19.

μίου ἢ κατάσταση εἶναι ἀνώμαλη. Ὁ Διαμαντῆς Νικολάου κατηγορεῖται ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὅτι ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα στέλνει ληστὲς στὶς παραπάνω περιοχές¹.

Οἱ Τούρκοι, ἐφόσον δὲν μποροῦν μὲ ριζικὰ μέτρα νὰ ἐξαλείψουν τὶς ληστείες, προσπαθοῦν μὲ ἥπιο τρόπο νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἐξουσία τους. Ὁ θεσμὸς τῶν κλεφταρματολῶν διατηρεῖται μὲ ὁρισμένες τροποποιήσεις, πὺ δαίχνουν συγκαταβατικὸ πνεῦμα. Ἀλλωστε αὐτὸ συμβαδίζει μὲ τὴ γενικότερη ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ Μαχμουτ Β' στὰ τελευταῖα τοῦ χρόνια. Ἐγκαινιάζει μιὰ νέα πολιτικὴ ἡπιότηας, ἡ ὁποία ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὴ νέα κατάσταση πὺ προέκυψε μετὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας καὶ τὴν ἔναρξη εἰρηνικῶν σχέσεων μαζί της².

Γιὰ νὰ κατευνάσουν ἀσφαλῶς τὰ πνεύματα τῶν Ἑλλήνων, οἱ Τούρκοι ἐγκαινιάζουν τὴ νέα τακτικὴ ἀπέναντι τῶν ραγιάδων: εἰσακούουν τὶς αἰτήσεις τους καὶ ἀποκαθιστοῦν ἀκόμη τοὺς παλιούς ἀρματολούς, ἀν αὐτοὶ δείξουν πῶς εἶναι πρόθυμοι νὰ συνεργαστοῦν μαζί τους. Ἔτσι π.χ. ἀπὸ ἔγγραφο τῆς 16ης Αὐγούστου 1834 πληροφοροῦμαστε ὅτι ὁ Ἀθανάσιος Συρόπουλος, ἄλλοτε καπετάνιος τῆς περιοχῆς Κόκοβας (Πολυδενδρίου) τῆς Βέροιας, δηλώνει ὑποταγὴ καὶ μεταμέλεια καὶ γίνεται δεκτὸς νὰ φρουρεῖ τὴν περιοχὴ αὐτὴ μὲ 40 ἄνδρες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὅμως οἱ 20 ἔπρεπε νὰ εἶναι μουσουλμάνοι.

Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταῖα πληροφορία πὺ γνωρίζω γιὰ τὴν ἐπίσημη ἀναγνώριση τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρματολικιοῦ μέσα σὲ τουρκικὸ ἔδαφος, ἀλλὰ μὲ ὁρισμένες ὑποχωρήσεις τῶν Ἑλλήνων. Οὐσιαστικὰ ὁ θεσμὸς τῶν ἀρματολῶν ἔσβηνε.

Ἀναταραχὴ παρατηρεῖται καὶ στὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ἀλλὰ γιὰ λίγο διάστημα, στὴν περιοχὴ τοῦ Ζουπανίου. Ὁ τελευταῖος ἐκεῖ καπετὰν Γιωργάκης πὺ ἔκανε τὸν ἀρματολό, ἐπειδὴ ἄρχισε νὰ καταπιέζει τοὺς κατοίκους πιάστηκε στὰ 1836 καὶ ἀποκεφαλίστηκε αὐτὸς καὶ οἱ 17 ἄνδρες του³. Αὐτὲς

Βλ. καὶ «ἐνθύμηση» κῶδ. Παλιοκαριᾶς στοῦ Χ ρ ῆ σ τ ο υ Λ ι ὅ λ ι ο υ, Ἐνθυμήσεις κὶ ἐπιγραφὲς τῆς περιοχῆς Δεσκάτης (1148-1900), «Περραιβία» τευχ. 23-24 (1977) 415-416, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία. Τὶς λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τὶς πράξεις τοῦ Θεοδ. Ζιάκα βλ. στοῦ Κ. Κ ρ υ σ τ ἄ λ η, Ἀπαντα, ἐκδ. Γ. Βαλέτα, τ. Α'-Β', σ. 436-441. Γιὰ τὴν ἀντιπροσώπευση τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων στὴ Θεσσαλονικὴ ἀπὸ τὸν Ἀγγελὸ Μουστοζῶδη βλ. καὶ Ν. Π. Δ ε λ ι α λ ῆ, Ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη τοῦ Νικολάου Κ. Κασομούλη (1795-1871), Ἀθῆνα 1961, σ. 14-15. Πρβλ. καὶ Σ τ ε φ. Ι. Π α π α δ ο - π ο ὄ λ ο υ, Μακεδονικὰ Σύμμεικτα, «Μακεδονικά» 6(1964-1965) 169-172.

1. Ι. Κ. Β α σ δ ρ α β ἔ λ η, Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Β'. Ἀρχεῖον Βεροίας-Ναούσης, 1598-1886, Θεσσαλονικὴ 1954, σ. 317-318.

2. F i n l a y, History, τ. 1, σ. 53-54.

3. Α. Β α κ α λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Λιμποχόβου, «Φάρος Β. Ἑλλάδος», σ. 7 ἀνατύπου.

εἶναι οἱ τελευταῖες ἐνδείξεις καὶ οἱ ἐπιθανάτιοι σπασμοὶ ἐνὸς θεσμοῦ, πού, παρὰ τὴν ἐπίσημη κατάργησή του στὰ 1721 στὴ Βαλκανικὴ χερσόνησο, ἐξακολουθοῦσε ὅμως στὴν Ἑλλάδα νὰ ὑφίσταται γιὰ 115 ἀκόμη χρόνια.

ΑΠΟΣΤ. Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

RÉSUMÉ

Apost. E. Vacalopoulos, L'extermination des Albanais de l'Empire ottoman à Monastir (1830), la persécution des kleftarmatoles grecs (1830-1834) et l'abolition de cette institution.

Pendant les dernières années de la révolution grecque de 1821-1829 les Albanais qui servaient comme mercenaires dans l'armée ottomane opprimaient les Grecs de la Macédoine occidentale, à travers laquelle passaient pour se rendre aux pays révoltés ou pour retourner à leurs patries, et ainsi créaient une atmosphère de terreur dans cette partie de l'empire. Or, le sultan Mahmoud II a confié à son grand visir Mehmed Rechid pacha de mettre fin à cette situation. Et en effet celui-ci s'acquitta bien de sa mission: il les invita hors de la ville de Monastir (Bitola), sous le prétexte de voir les manœuvres des troupes régulières, et là les extermina. Après, il persécuta les kleftarmatoles grecs et tua quelques uns par ruse et il obligea les autres à se réfugier dans la Grèce libre. Ainsi se termina une institution ottomane qui a duré quatre cent ans dans les contrées grecques au nord du Peloponnèse.